

AHOLI DAROMADLARINING DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLINISHI

Ilmiy rahbar: "Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti

B.T.Qodirov

Xomidov Sanjarbek

Andijon davlat texnika instituti

Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs talabasi

Aholi daromadlari iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida ko'riladi, chunki ular jamiyatning farovonligi, iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Aholi daromadlarining taqsimoti va boshqarilishi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayon iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Aholi daromadlari iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos ko'rsatkichi bo'lib, ularning oshishi iste'mol talabini, investitsiyalarni va iqtisodiy faoliyatni rag'batlantiradi. Daromadlar oshgan sari aholi xarid qobiliyati ham ortadi, bu esa ichki bozorda talabni oshiradi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi [1]. Shuningdek, yuqori daromad darajalari ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga investitsiyalarni oshirish imkonini beradi. Bu esa o'z navbatida, aholi salomatligini va bilim darajasini oshirib, uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishga xizmat qiladi. Biroq, aholi daromadlarining taqsimoti masalasi ham muhimdir. Agar daromadlar teng taqsimlanmasa, bu ijtimoiy adolatsizlikka olib keladi va ijtimoiy taranglikni kuchaytiradi. Aholi orasida daromad farqlari ko'paygan sari, ijtimoiy muammolar, shu jumladan, qashshoqlik, jinoyatchilik va ijtimoiy noroziliklar kuchayishi mumkin. Shuning uchun davlat aholi daromadlarini tartibga solish orqali bu muammolarni hal qilishga harakat qilishi lozim.

Davlat siyosati aholi daromadlarini boshqarishda bir necha mexanizmlardan foydalanadi. Bular orasida soliqqa tortish tizimi, ijtimoiy himoya dasturlari, mehnat bozorini tartibga solish va boshqa iqtisodiy siyosatlar mavjud. Masalan, progressiv soliq tizimi yuqori daromadli shaxslar uchun yuqori soliq stavkalarini belgilash orqali daromadlarni qayta taqsimlash imkonini beradi. Bu esa davlatga ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish va qashshoqlikni kamaytirish imkonini yaratadi. Shuningdek, davlat ijtimoiy himoya dasturlari

orqali kam ta'minlangan qatlamlarga yordam berishi mumkin [2]. Bunga pensiya tizimlari, nafaqa to'lovlari, subsidiyalar va boshqa yordam dasturlari kiradi. Ushbu dasturlar aholi daromadlarini oshirishga va ijtimoiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Aholi daromadlarini boshqarishdagi yana bir muhim jihat - mehnat bozoridagi tenglikni ta'minlashdir. Davlat ish o'rinlarini yaratish, ishchilarni malakasini oshirish va ish haqlarini oshirish orqali aholi daromadlarini oshirishga yordam berishi mumkin. Bu jarayonda ta'lim va kasb-hunar tayyorlash muhim rol o'ynaydi, chunki malakali ishchilar yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Umuman olganda, aholi daromadlarining taqsimoti va boshqarilishi iqtisodiy rivojlanish jarayonida juda muhimdir. Davlat siyosati orqali aholi daromadlarini tartibga solish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy adolatni ham rivojlantiradi. Shu sababli, davlatning aholi daromadlarini boshqarishdagi faoliyatlari iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va jamiyatning farovonligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Davlatning aholi daromadlarini tartibga solishdagi roli iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Aholi daromadlari, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy tenglik va farovonlik o'rtasidagi bog'liqlikni hisobga olgan holda, davlatning bu sohadagi faoliyati ko'plab mexanizmlar orqali amalga oshiriladi.

Davlat soliqqa tortish tizimi orqali aholi daromadlarini tartibga soladi. Progressiv soliq tizimi, ya'ni yuqori daromadli shaxslar uchun yuqori soliq stavkalarini belgilash, daromadlarni qayta taqsimlash imkonini beradi. Bu usul, yuqori daromadli qatlamlardan olinadigan soliqlar orqali kam ta'minlangan qatlamlarga yordam ko'rsatishga xizmat qiladi. Shuningdek, soliqlar davlatning ijtimoiy dasturlarini moliyalashtirish manbai sifatida ham muhim rol o'ynaydi. Davlat ijtimoiy himoya dasturlarini amalga oshirish orqali aholi daromadlarini oshirishga yordam beradi. Pensiya tizimlari, nafaqa to'lovlari, subsidiyalar va boshqa yordam dasturlari kam ta'minlangan qatlamlarga moliyaviy yordam ko'rsatadi. Bu dasturlar ijtimoiy adolatni ta'minlash va qashshoqlikni kamaytirishga qaratilgan bo'lib, aholining farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Misol uchun, davlat tomonidan beriladigan bolalar nafaqasi yoki qishloq joylarida yashovchi oilalarga beriladigan subsidiyalar ijtimoiy himoya tizimining samarali misollaridir.

Mehnat bozorida tenglikni ta'minlash ham davlatning aholi daromadlarini tartibga solishdagi muhim vazifalaridan biridir. Davlat ish o'rinlarini yaratish, ishchilarni malakasini oshirish va ish haqlarini oshirish orqali aholi daromadlarini oshirishga yordam berishi mumkin. Ta'lim va kasb-hunar tayyorlash dasturlari, ishchilarning malakasini oshirish va ularning ish haqlarini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. Bunday dasturlar orqali ishchilar o'z malakalarini oshirib, yuqori daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Iqtisodiy ta'sirlar bilan bir qatorda, aholi daromadlarini tartibga solish ijtimoiy ta'sirlarga ham ega. Daromadlarning teng taqsimlanishi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va jamiyat ichidagi tarangliklarni kamaytiradi. Agar daromadlar teng taqsimlanmasa, bu ijtimoiy norozilikka, jinoyatchilikka va boshqa ijtimoiy muammolarga olib kelishi mumkin [3]. Shu sababli, davlatning aholi daromadlarini boshqarishdagi faoliyati ijtimoiy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Hozirgi kunda ko'plab mamlakatlarda aholi daromadlarini tartibga solish bo'yicha qonunchilik va amaliyotlar mavjud. Masalan, ko'plab davlatlar progressiv soliq tizimini joriy etgan bo'lib, bu tizim orqali yuqori daromadli shaxslar ko'proq soliq to'laydi. Shuningdek, ijtimoiy himoya dasturlari doirasida turli xil nafaqa va subsidiyalar mavjud. Biroq, har bir mamlakatda bu jarayonlar turlicha amalga oshiriladi va ularning samaradorligi mamlakatning iqtisodiy holati, siyosiy tizimi va ijtimoiy strukturasi bog'liq.

Aholi daromadlarini oshirish va teng taqsimlash iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqsadlarga erishish uchun bir qator samarali strategiyalar va mexanizmlar mavjud. Quyida keltirilgan tavsiyalar, davlat va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan amaliy choralarni o'z ichiga oladi.

Progressiv soliq tizimi. Daromadlarni teng taqsimlashda progressiv soliq tizimi muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimda yuqori daromadli shaxslar ko'proq soliq to'laydi, bu esa davlat byudjetini to'ldiradi va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishga imkon beradi. Davlat, bu soliqlarni kam ta'minlangan qatlamlarga yordam ko'rsatish uchun ishlatishi mumkin. Shu bilan birga, soliq tizimini soddalashtirish va soliq to'lovchilar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish ham muhimdir.

Ijtimoiy himoya dasturlari. Ijtimoiy himoya dasturlari, masalan, pensiya, nafaqa va subsidiyalar, kam ta'minlangan oilalarga yordam berishda samarali vosita hisoblanadi. Davlat, ijtimoiy himoya tizimini kengaytirishi va unga yangi dasturlar qo'shishi kerak. Misol uchun, bolalar nafaqasini oshirish yoki qishloq joylarida yashovchi oilalarga qo'shimcha subsidiyalar berish orqali aholi daromadlarini oshirish mumkin.

Ta'lim va malaka oshirish. Aholi daromadlarini oshirish uchun ta'lim va malaka oshirish dasturlarini kuchaytirish zarur. Davlat, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va kasb-hunar o'qitish dasturlarini rivojlantirish orqali ishchilarni malakasini oshirishi lozim. Bu, o'z navbatida, ishchilarning ish haqlarini oshirishga va yuqori daromadli ish o'rinlariga ega bo'lishiga yordam beradi.

Ish o'rinlarini yaratish. Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va ish o'rinlarini yaratish aholi daromadlarini oshirishning muhim omillaridan biridir. Davlat, investitsiyalarni jalb qilish, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash orqali yangi ish o'rinlari yaratishi kerak. Shuningdek, davlat tomonidan tashkil etiladigan loyihalar orqali ishchilarni jalb qilish ham samarali mexanizm hisoblanadi.

Iqtisodiy raqobatni rag'batlantirish. Iqtisodiy raqobatni rag'batlantirish orqali narxlarni pasaytirish va xizmatlarning sifatini oshirish mumkin. Davlat, monopoliyalarni cheklash va raqobatbardosh muhit yaratish orqali aholi daromadlarini oshirishga yordam beradi. Buning uchun qonunchilikni takomillashtirish va raqobatni cheklovchi amaliyotlarga qarshi kurashish zarur.

Ijtimoiy tadbirkorlik. Ijtimoiy tadbirkorlik orqali ham aholi daromadlarini oshirish mumkin. Ijtimoiy tadbirkorlar, ijtimoiy muammolarni hal qilish maqsadida biznes olib boradilar. Davlat, ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun grantlar va boshqa moliyaviy yordamlar ko'rsatishi kerak.

Mahalliy jamiyatlarni qo'llab-quvvatlash. Mahalliy jamiyatlarni qo'llab-quvvatlash orqali aholi daromadlarini oshirish mumkin. Mahalliy iqtisodiyotlarni rivojlantirish uchun davlat, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, ularning mahsulotlarini xarid qilish va marketing sohasida yordam berishi lozim.

Statistikani takomillashtirish. Aholi daromadlarini oshirish va teng taqsimlash strategiyalarini amalga oshirishda statistik ma'lumotlarning to'g'ri tahlili muhimdir. Davlat, aholi daromadlari haqida aniq va dolzarb ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali samarali siyosat ishlab chiqishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, aholi daromadlarini oshirish va teng taqsimlash uchun yuqorida keltirilgan strategiyalar va mexanizmlar samarali hisoblanadi. Ularning amalga oshirilishi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy adolatni rivojlantirish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Davlat, bu jarayonlarda faol ishtirok etishi va turli manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yakubov I.O., Islomov A.A., Sunnatov M.N. Mintaqaviy iqtisodiyot: Darslik. – T.:2019.-228 b.
2. A. Burxanov, O.Sattorqulov, G'Berdiyev, D.Eshpulatov, ma'sul muharrir M.T. Xodjiev. Mintaqaviy iqtisodiyot - Darslik. Guliston: "Ziyo nashr-matba". 2021.-540 b.
3. B.O.Tursunov, J.Sh.Tuxtabayev. Milliy va mintaqaviy iqtisodiy xavfsizlik. O'quv qo'llanma. – T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2021 –304 b.